

Alkas.It

Alkas.It yra 100 nuošimčių visuomeniniais ir savanoriškais pagrindais sukurtas ir nuolat atnaujinamas internetinis dienraštis

alkas.It Printed on 2024 11 12

Karalius Mindaugas kalbina Dainių Razauską (I)

September 14, 2020

Kategorijos: Istorija, Kalba, Kultūra, Lietuvos kelias, Nuomonių ratas, Visi įrašai

Žymos: baltai, Dainius Razauskas, gebėjimas mąstyti, gyventi savo galva, kalba, lenkai, lietuviai, Mindaugas Karalius, nutautimas, rusai, savęs pažinimas, širdies aukuras, širdis, slavai, slavėjimas, suslavėję baltai, suverenumas, šventoji ugnis, vidinis suverenumas

Mindaugas Karalius:

– Kodėl ir baltai, ir atskirai lietuviai, pradžioje nenusileidę slavams nei gausumu, nei teritorijomis, ilgainiui šitaip nuo jų atsiliko ir išvis atsidūrė ant išnykimo ribos? Ar mes dar galėtume tapti tokie tvirti ir savimi tikri, tarkim, kaip danai savo karalystėje?

Dainius Razauskas:

– Mindaugai, uždavei itin svarbų klausimą, kurio šaknys veda iškart į visas puses. Tik pradžioj priminsiu, kad iš tikrųjų mažiausiai ligi mūsų eros V a. baltų kalbomis bei tarmėmis buvo kalbama nuo Vyslos (ir dar kiek toliau už jos) vakaruose ligi Maskvos (ir dar kiek toliau už jos) rytuose, nuo Baltijos šiaurėje ligi Kijevo pietuose. Tuomet į baltų

žemes iš pietryčių palengva ėmė slinkti slavai, beje, pagal kalbą – artimi baltų giminaičiai. Tarp kalbininkų netgi galioja nuomonė, kad slavų prokalbė tiesiog išsirutuliojo iš pietvakarinių baltų tarmių, sparčiai ėmus kisti kalbai dėl paūmėjusių kontaktų su kitomis tautomis (pirmiausia italikais bei iranėnais). O jei taip, tai išvis ne „slavai atėjo“, o nuo pat pradžių baltai ėmė slavėti – virsti slavais.

Pirmojo tūkstantmečio pabaigoje dar prisidėjo vikingų įsisavintas kelias „į graikus“ per Dauguvą ir Dneprą, kurio apačioje susikūrė stipri karinė bei prekybinė bazė Kūjava (taip seniausiuose arabų šaltiniuose), būsimasis Kijevas. Manytina, jog vikingų kariaunose būta gausu baltų, tiek vakarų (prūsų), tiek rytų, tačiau vadovavo joms skandinavai, kalbama buvo skandinaviškai, o pietuose – slaviškai, ir būtent slavų kalba ilgainiui įsivyravo visame šiame kelyje. Pats Rusios vardas yra skandinaviškos kilmės, pirmųjų Kijevo Rusios kunungų, ar kuningų, vardai dar skandinaviški (Igoris, Vladimiras, Olegas), bet netrukus jie ima kalbėti slaviškai, vadintis slaviškai ir laikyti save slavais (visai taip pat, kaip vėliau nutiks daugeliui lietuvių kunigaikščių). Nuo tada spartus slavėjimas prasidėjo ir abipus šio kelio, perkirtusio baltų gyventas žemes perpus (Dnepro ir Dauguvos aukštupiuose). Pirmiausia suslavėjo į rytus nuo jo gyvenę baltai. Pažymėtina, kad jokio ištisinio tautinio užkariavimo nebūta, nebent išskyrus dusyk Rusios kniazijų Pamaskvy nugalėtus galindus. Ir naujų gyventojų ateivių baltų žemėse nedaug – slavais virto, perėmę kalbą, vietiniai baltai. Tikėtina, kad jau istoriniais laikais, jau rusų kniazijų valdomose teritorijose, žemųjų luomų vietos gyventojai dar ištiesai kalbėjo baltiškai (šiauriau latgaliams, piečiau rytų lietuviams artimomis tarmėmis). Todėl galima tarti, kad visa šiaurės Ukraina, vakarų Rusija ir ištiesai Baltarusija – tai suslavėję baltai. Ir ankstyvosios istorinės Lietuvos valstybės plėtra į Rytus (didžia dalimi irgi taiki) buvo ne veržimasis į slavų žemes, o bandymas susigrąžinti savas, prigimtas – atsiimti jas iš Rusios kniazijų.

Pietvakariuose santykiai su kaimynais buvo kruvinesni: lenkų ksionžų prikvieštas Vokiečių ordinas užkariauja ir ilgainiui išnaikina prūsus, rusėnai, lenkai ir vokiečiai pavieniui ir drauge žudyte išžudo jotvingius. Prūsų, jotvingių ir iš dalies lietuvių pietrytinėse žemėse dabar irgi slavai: lenkai, baltarusiai ir rusai (Semboje). Lietuviškai kalbančių žemių rytinė bei pietrytinė riba aiški mažiausiai nuo XIV a. ligi pat XX a. pradžios: rytuose, einant iš šiaurės į pietus, ji apima juostą nuo Naručio ežero ligi Gardino, Stalino atiduotą Baltarusijai, ir – toliau Lenkijai likusias jos okupuotas lietuvių žemes.

Betgi esminė mūsų nelaimių priežastis – ne išorės priešai. Jų turėjo visi. Pagrindinė nelaimė yra ta, kad beveik visi Lietuvos priešų užkariavimai buvo ilgalaikiai ir lemtingi, o beveik visi lietuvių užkariavimai – trumpalaikiai ir paviršutiniški. Ir netgi didžiausio Lietuvos valstybės pakilimo, didžiausios galybės laikais jos piliečiai slavėjo, tiek pakraščiuose, tiek pačiame valstybės branduolyje, aukščiausiuose savo luomuose. O slavai lietuvojė nebent išimtiniais, pavieniais atvejais.

Slavėjimas vyko tiek pasaulietiniame, tiek dvasiniame gyvenime: nebuvo sukurtas lietuviškas raštas, todėl valstybės raštvedyba vykdyta rusėnų kalba, ir kone ligi pat XX a. nebuvo įmanomas nuoseklus lietuviškas išsilavinimas, lietuviškos mokyklos; tuštybė didikus vertė svetimais blizgučiais puikuotis prieš saviškius, todėl jie mielai tapo „lenkais“, lietuviams palikdami vien pažemintųjų ir pavergtųjų luomus; dvasinėje srityje nuo pat ankstyviausio lietuvių susidūrimo su krikščionyste ši ėjo su svetimą kalbą ir svetimą tautiškumą – pirmiausia aršiai rusiška stačiatikybė iš rytų, netrukus tiesiog kraugeriška vokiška katalikybė iš vakarų, paskui virtusi protestantizmu Mažojoje Lietuvoje (kurią po Antrojo pasaulinio karo visai nušlavė rusai), ir galiausiai, ilgiausiai – tragikomiškai pasikėlusį lenkiškoji katalikybė valstybės viduje, niekuomet nė neslėpusi neapykantos lietuviškumui.

Visas šias nuoseklaus ilgalaikio lietuvių nutautimo vidines priežastis bei jų sukeltus padarinius drauge įvardyčiau kaip įsisenėjusį kultūrinį negalavimą, sunkią kultūrinę negalią ar net jau kultūrinį neįgalumą. Sakydamas „kultūrinis“ turiu omenyje ne koncertus, teatrus ir parodas – pati šitokia kultūros samprata yra šio negalavimo apraška bei

požymis. Sakydamas „kultūra“ turiu omenyje vidinio pasaulio įdirbį, vidinių dirvų arimą – įtemptą, reiklų, stropų, atkaklų vidinį gyvenimą su visais apčiuopiamais ir neapčiuopiamais jo vaisiais, tarp kurių, žinoma, ir koncertai, teatrai bei parodos, bet ne vien ir ne tik. Pagrindinis kultūros vaisius ir požymis – sąmoningumas ir jo teikiamas sugebėjimas tvarkytis su mintimis, su savo vidiniu pasauliu.

Aišku, kad šitaip suprantama kultūra iš esmės ir iš pagrindų yra dvasinė. Ir dar turi būti aišku, jog kaip tik nuo šios dvasinės kultūros priklauso pirmiausia vidinis žmogaus suverenumas, o tada jau ir išorinis tautos suverenumas, kurį ir išreiškia karalystė. Ir atvirkščiai: dvasinės kultūros nusilpimas neišvengiamai lemia pirmiausia vidinio, asmeniško, o paskui ir išorinio, bendro, tautinio suverenumo – karalystės praradimą.

Tai labai paprasta: vidinis suverenumas remiasi gebėjimu mąstyti ir spręsti pačiam, nepasiduodant nei baimėms, nei pagundoms, o gebėjimą mąstyti lemia ne tik gabumai, bet juo labiau ilgalaikis atkaklus jų panaudojimas – nuodugnus mąstymas, kurio šerdis – budrus dėmesys savo mintims, jausmams, būsenoms. Tik artimai pažinęs savo baimes ir pagundas, tik gerai įgudęs jas atpažinti žmogus gali joms nepasiduoti, ir tik sugebantis joms nepasiduoti gali būti laisvas.

Ir mūsų dabartinis suverenumas, tiek XIX–XX, tiek XX–XXI amžių sandūroje gimė iš vidinės kultūros, iš pakankamo skaičiaus pavienių vidinės kultūros pastangų, sutelkusių sąmonę valiai ir sprendimo laisvei. Ir mūsų tolesnis likimas visų pirma priklauso nuo jos – nuo vidinės, dvasinės kultūros, nuo įtempto vidinio gyvenimo, nuo savavališko, savitikslio dvasinio darbo. Nuo asmeniško ryžto gyventi sava širdimi ir galvoti savo galva. Vadinasi – stebėti, sverti, vertinti savo mintis ir jausmus, ir jų lemtus savo gyvenimo sprendimus; vadinasi – svarstyti juos su aplinkiniais, su bendražygiais, su knygų autoriais bei herojais; vadinasi – labai daug ir atkakliai skaityti, siekiant kuo giliau pažinti save ir apskritai Žmogų; vadinasi – be paliovos mokytis ir šio, ir ano, ir dar kitko, ne dėl laukiamo atpildo („gerai apmokamos darbo vietos“), o dėl to, kad tai nepaprastai įdomu ir svarbu savaime, tiesiog. Štai kelias į atgimimą ir išsipildymą. Kito nėra.

Mindaugas Karalius | Respublika.lt, I. Sidaravičiaus nuotr.

Ilgainiui ir noras būti „kaip danai“ (istoriškai – „kaip rusai“, „kaip lenkai“, „kaip vokiečiai“, „kaip amerikoniai“, „kaip europiečiai“ ir t. t.) gali pasirodyti šiek tiek įtartinas: laisvam žmogui nebereikia mėgdžioti, lipdyti savęs pagal kairėje ir dešinėje nusižiūrėtus svetimus pavyzdžius. Bet laisvo žmogaus, laisvos tautos pavyzdys, žinoma, gali ir turi būti pamokantis.

– Iki krikščionybės senieji baltai buvo apsupti slavų. Ar jų „kultūrinė galia“ buvo daug stipresnė, ar jie atidžiau „stebėjo savo mintis ir jausmus“, „svarstė juos su aplinkiniais“? Kodėl toks skirtingas likimas: jų – kone visa Vidurio bei Rytų Europa ir milžiniška dalis Azijos, o mūsų – vos bematoma žemėlapyje vis tebenykstanti dėmelė?

– Čia labai praverstų indiška „karmos“ sąvoka. Iš esmės ji labai paprasta ir pažįstama kuo įvairiausioms tradicijoms, tarp jų – ir mūsų. Bent jau sprendžiant iš patarlių *Kaip pasiklosi, taip išmiegosi ar Ką pasėsi, tą ir pjausi*. Sanskrito šaknis *kar-* reiškia „daryti, veikti“ ir yra giminiška lietuvių vaiksmažodžiui *kurti*. Karma reiškia, jog kaip darai, veiki, elgiesi, tokie bus ir padariniai. Ir tai galioja nuolat, be paliovos. Štai tam tikroje susidariusioje padėtyje tu pasielgi

tam tikru būdu: padarai tą ir tą (arba to ir to nepadarai). Kiekvienas veiksmas arba neveikimas įsilieja į ištisą srautą nesupaisomų, nenumatomų įtakų ir pasuka jį atitinkama linkme, bent mažumėlę. Taigi iš esmės padėtis jau kita. Vienoje padėtyje tas pats veiksmas gali likti beveik visai nepastebimas, o kitoje – turėti milžiniškas pasekmes. Nauja susidariusi padėtis savo ruožtu paveikia mintis ir jausmus, o tie vėlgi veda prie atitinkamo kito veiksmo. Ir taip toliau be galo.

Tos prietryčių baltų ar baltams artimos gentys, kurios ilgainiui virto slavais, buvo įtrauktos į galingą įvykių srautą, kurį mes vadiname Romos imperijos žlugimu ir Didžiuoju tautų kraustymusi. Tame sraute pakito ne tik žmonių kalba, bet ir kai kurios būdo savybės. Nepasiduokime pagundai jų vertinti savo naudai, nei pagundai jas mėgdžioti – nes kaip tik jas mėgdžiodami mes patys ir virstame slavais. Viena aišku: tam tikromis aplinkybėmis šios savybės suteikia nelygstamą pranašumą.

Uždavinys, kurio mums vis nepavyksta išspręsti, – tai išmokti toms savybėms atsisipirti, išsiugdant atitinkamas savas, arba įvaldyti tas savybes, nepasiduodant jų įtaigai, nepasileidžiant su jomis pasroviui. Tai tik viena iš užduočių, kurią atlikti tėra įmanoma atidžiai stebint savo paties jausmus ir mintis. Kaip tik tuos savo jausmus ir mintis, kurių ypač nesinori matyti ir pripažinti. Atidžiai stebint tas „vietas“, kuriose pasiduodi ir palūžti, kuriose susmunki ir galiausiai pats save išduodi. O būtent tokia, man regis, yra pagrindinė mūsų nelaimių priežastis. Tam tikroje savo sielos „vietoje“, nuo kurios nuolat nusigręžiame, mes kaskart lemiamą akimirką patys save išduodame. Nes kažkas mus sugundo, kažkas išgąsdina, o mes to net nesuvokiame.

Panašu, jog taip buvo ne visada, arba buvo ir tebėra būdinga ne visiems. Tačiau tam tikros išdavystės lemtingomis aplinkybėmis žingsnis po žingsnio keitė padėtį mūsų nenaudai, ir nuo tam tikro laiko mes jau beveik nebesugebame neišduoti. Net nebežinome *ką*, tiesą sakant, išduodame, nes nebepastebime, nebematome, kaip tai padarome. Nebežinome savęs šioje lemtingoje savo sielos „vietoje“. Tad šia prasme tai ir mūsų sąžinės klausimas – nes *sąžinė* iš tikrųjų yra *savęs žinojimas*. Ne begalinės vergo ataskaitos ir pasiteisinimai, o laisvojo savęs žinojimas. Nes tik pažinęs save tampa iš tikrųjų laisvas. Kokią savo grandinės grandį pažinai, nuo tos ir tapai laisvas. O kol jos nepažinai, lieki jos sukaustytas ir prirakintas.

Mums dera ne slavais rūpintis – jie turi savo būdą ir savo likimą. Be to, jei ne slavai, tai bet kas kitas. Seniai laikas pradėti rūpintis savo pačių grandinėmis – savo sąžinės dėmėmis. Jas pažinę, atitinkamose padėtyse mes imtume šiek tiek kitaip elgtis, ir mūsų likimas pamažėle imtų sukti kita linkme. Tai mūsų iššūkis ir mūsų galimybė. Mirtinas iššūkis ir, manyčiau, milžiniška, neįsivaizduojama galimybė. Neįsivaizduojama todėl, kad norint ją įsivaizduoti būtina pažinti jos kliūtį, rasti tą dantračio dantį, kuris be paliovos praslysta, prasisuka.

Nors savęs pažinimas ir šiaip dar niekam nėra pakenkęs. Iš esmės tai žmonijos vystymosi, visos evoliucijos (jei apie tokią leisime sau užsiminti) pati šerdis. Šia prasme žmonėms ir tautoms tenkantys iššūkiai yra ne kas kita kaip „karminiai“ bandymai jas prižadinti iš savotiško prigimtinio letargo, pastūmėti iš užutekio į straumę.

Ta proga priminsiu, jog *straumė* – tai primirštas tikslus angliškojo *mainstream*'o atitikmuo. Ir jeigu lietuviai atpažintų savo sieloje tą „vietą“, su visais jos tariamais argumentais, kuri *straumę* pakeičia *mainstream*'u, jie liautųsi nykė.

– Galime nežiūrėti nei į slavus, nei į germanus – tik į save, tačiau ką vadinsime tautos sėkme arba nesėkme? Kaip „karminiai“ asmens dėsniai gali pasireikšti tautoje? Ir kokia turi būti valstybinė politika, kad skatintų tautos augimą ir kokybę, ir kiekybę?

– Na, sėkmė – labai subjektyvus dalykas. Bet turi ji ir objektyvų dėmenį. Turbūt prajuokinsiu pasakęs, kad sėkmė, ir netgi laimė – tai akių spindesys. Juk pasakome apie pavargusį, palūžusį žmogų, kad jo „akys užgesusios“. O čia visiška priešingybė – spindinčios, švytinčios akys. Tačiau šitas akių spindesys, kuriuo pasireiškia vidinė pilnatvė, galiausiai duoda ir apčiuopiamų vaisių, lemia visokeriopą, tiek vidinį, tiek išorinį vaisingumą, kad ir kokioje srityje. Tai tikroji gerovės šaknis ar netgi sėkla. Tiek žmogaus, tiek tautos. Tad kuo daugiau tautoje spindinčių akių, tuo ji „sėkmingesnė“ ir laimingesnė. Kokybinis ir kiekybinis augimas – tiesioginis šito akių spindesio padarinys, kaip vidinis ir išorinis vaisingumas.

Užtat patarimas labai trumpas ir paprastas: reikia gyventi taip, kad spindėtų akys. Tačiau trumpi ir paprasti patarimai, deja, iš tikrųjų yra paslėpti klausimai. Tad kaipgi reikia gyventi, kad spindėtų akys?

Na, vieną trumpą įvaizdį nesunku pakeisti kitu: reikia gyventi „su širdimi“. Kai gyvenimi su širdimi, širdis nurimsta ir išsiskleidžia, pražysta arba, vėl kitaip tariant, ant širdies aukuro įsižiebia ugnis, kuri ir suspindi akyse.

Taiklūs įvaizdžiai šiaip jau ne vien tik žadina vaizduotę, bet ir yra labai praktiški. Pavyzdžiui, renkantis darbą: vienas tiesiog uždega, net ne darbas, o išstisas džiaugsmas, tik pinigų už jį niekas nemoka arba moka mažai. Kitas – gerai apmokamas, tik nemiela ir nuobodus ligi skausmo... Arba renkantis žmoną (vyrą): viena(s) turtinga(s), iš geros šeimos, su ja (juo) bus patogiu ir gražu gyventi, o kitą pamačius širdis suspurda, nutirpsta, tik kad perspektyvos labai neaiškios... Kad ir ką renkantis, tiek kasdien, tiek darant lemtingus gyvenimo sprendimus. Gyventi su širdimi reiškia visuomet rinktis širdį. Gyvenimas gali išeiti vingiuotas, nelengvas, bet jau tikrai ne nuobodus!

Tai visai nereiškia atsisakyti gerovės, anaipol. Turiu sau dėl to išradęs tokią formulę: dirbti už pinigus, bet ne dėl pinigų. Gyvenimas su širdimi, mylimas darbas irgi gali duoti „naudos“. Dėl to priminčiau Džonui Lenonui paauglystėje tetos kartotus žodžius: „Mesk tą gitarą, ji tau gyvenime neatneš naudos!“ Nepraėjo nė dešimt metų, kai Džonas nupirko savo tetai namą pajūryje ir ant sienos jame pakabino auksinę plokštelę su išraižytais tais pačiais žodžiais.

Žinoma, ne kiekvienam pasiseka šitaip. Bet išdrįsti, ryžtis gyventi su širdimi – tai sėkmės sąlyga, be kurios jokia tikra sėkmė išvis neįmanoma. Bet kurioje veiklos srityje. Taip pat ir versle, jeigu jis „užveda“, jeigu nuo jo užsidega širdis. Ir visai ne absoliutus pelno dydis tuomet svarbiausia – tai tik pasiektos sėkmės išraiška, padarinys, pražydušios širdies subrandintas vaisius. Tiek žmogui, tiek tautai. Tikroji gerovė prasideda tada, kai vieną dieną žmogaus širdies svarstyklės nusveria nebe baimė su visais jos išskaičiavimais, gudrybėmis, kartais net klastomis ir nusikaltimais, o, tarkime, meilė. Na, gal kiek per saldžiai skamba, bet iš esmės tai tas pat. Nes gyvenimas su širdimi – tai ir tikros meilės sąlyga, o akių spindesys – jos požymis.

Tas pat ir valstybės politikoje. Jei prie lemiamų sprendimų sverto atsistos žmogus, įgudęs atpažinti baimę su visomis jos pagandomis, vyliais bei monais ir patyręs, įsisažmoninęs, ką tai reiškia pasirinkti meilę, širdį, akių spindesį, apie korupciją tose pareigose daugiau kalbėti neteks. Ne tik apie tiesioginę korupciją, kai bendruomenės ar visos šalies reikalai „parduodami“ už privatų pasipelnymą, bet ir apie netiesioginę, subtilią korupciją, kai valstybės vardu, garsiai ant kitų šaukiant, po stalu tuo pat metu sukčiaujama savo ar kokių nors „saviškių“ naudai, sulaužant dar vakar viešai duotus pažadus bei susitarimus. Ir apie tokią, kai valstybės pareigomis iš esmės tik pasinaudojama „simboliniam kapitalui“ susikrauti – pakelti savo įvaizdžio vertę. Ir panašiai.

Gyventi su širdimi nėra taip jau visai naivu, kaip iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti. Naiviai tai gali skambėti tik tam, kurio širdis dar neužsidegė arba užgeso. Iš esmės tai vienintelis būdas žmogui, visuomenei, tautai iš tikrųjų gerai gyventi. Ir kuo daugiau žmonių ryšis gyventi su širdimi asmeniškai, tuo gausesnė bus ši nematoma bendruomenė,

taiki šviesos kariauna, ir didesnė tikimybė, kad bent vienas kitas iš jos atsidurs valdžioje. Tada valdžia tik ir galės pradėti veikti pagal paskirtį, atlikti savo užduotį. Nes kol valdžioje žmonės, kurių sprendimai valdomi privačių išskaičiavimų, tol valdžia tegali išnaudoti savo piliečius, bet ne rūpintis jų gerove. Ir ne tik valdžia – bet kuri „socialinių paslaugų“ sritis.

Tačiau gyventi su širdimi reiškia be paliovos stebėti savo širdies svarstyklės – eiti per gyvenimą atkišus jas sau prieš akis. Stebėti savo jausmus, mintis ir daromus sprendimus. Ne dėl to, kad turėtum atsiskaityti kokiam nors išoriniam prievaizdui, o todėl, kad kitaip užges tavo akys.

Gyventi su širdimi – tai patirti ir suprasti, jog tai *tu pats* esi toji ant širdies aukuro liepsnojanti ar bent rusenanti ugnis, ir jai užgesti – tolygu tau mirti. O visa kita – tik srovės krutinamos lavono galūnės. Patirti ir suprasti, jog tik su širdimi gyvendamas esi gyvas, o visi, kurie yra arba tapo „beširdžiai“ – tėra vaikščiojantys lavonai, verti vienintelio rūpesčio – kaip įžiebus ugnį ant jų širdies aukuro.

Ir Lietuva nyksta kaip tik todėl, kad pernelyg daug lietuvių tebegyvendami virsta lavonais. Ir būdas Lietuvą prikelti tėra vienintelis – žiebt, saugoti ir visokeriškai palaikyti šią Šventą Ugnį ant lietuvių širdies aukuro.

Iš esmės tai ir yra tikrasis dvasinis gyvenimas – vadinamasis Šventosios Ugnies „garbinimas“. Vienintelis tikras dvasingumas, senasis praamžis tikėjimas, prie kurio laikas grįžti nuo visų stabmedysčių – seniai laikas, visada laikas, ir kuo greičiau, tuo geriau.

